

УДК 338.439.22: 504.064: 631.11

Чайкін О. В.

Житомирський національний агроекологічний університет

ОРГАНІЗАЦІЙНІ СКЛАДОВІ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ЕКОЛОГІЧНО СЕРТИФІКОВАНОГО ВИРОБНИЦТВА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИМ ПІДПРИЄМСТВОМ

Досліджено особливості процесу запровадження підприємством екологічно сертифікованого виробництва. Розроблено поетапну схему запровадження екологічно сертифікованого виробництва на вітчизняному сільськогосподарському підприємстві. Визначено необхідність розвитку та становлення системи екологічної сертифікації сільськогосподарського виробництва.

Ключові слова: екологічна сертифікація, сертифікація виробництва, система екологічної сертифікації.

Постановка проблеми. Екстенсивне споживання аграрними підприємствами наявного природного капіталу зумовлює появу низки екологічних та економічних проблем, що призводять до погіршення як кількісного, так і якісного складу одержуваної продукції. Актуальним постає питання про формування принципово нових відносин аграрного сектора з навколишнім природним середовищем на засадах сталого розвитку. Саме тому вітчизняне сільськогосподарське виробництво потребує суттєвої модернізації виробничих процесів, особливо їх екологічних аспектів, доведення їх до відповідності міжнародним вимогам та стандартам.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретико-прикладні засади запровадження екологічної сертифікації в Україні були досліджені Т. П. Галушкіною та Є. Г. Гордійчук [2]. П. М. Скрипчук розглядає екологічну сертифікацію як інструмент виробництва та споживання екологічно чистої продукції [7]. Управлінські аспекти, доцільність та перспективи державного сприяння виготовленню екологічно чистої сільськогосподарської продукції в Україні були проаналізовані В. І. Артишем та А. Р. Дубом [1; 3]. Проте організаційні засади запровадження екологічно сертифікованого виробництва вітчизняними сільськогосподарськими виробниками потребують додаткового вивчення.

Мета статті. Головною метою дослідження є вивчення та поетапний опис процесу запровадження екологічно сертифікованого виробництва на рівні підприємства. Об'єктом дослідження є процес запровадження вітчизняним сільськогосподарським підприємством екологічно сертифікованого виробництва. У процесі дослідження була застосована низка методів, зокрема: логічного узагальнення (при дослідженні послідовності етапів запровадження екологічно сертифікованого виробництва на сільськогосподарському підприємстві); абстрактно-логічний (при проектуванні, узагальненні та описі процесу запровадження екологічно сертифікованого виробництва).

Виклад основного матеріалу. Системне управління якістю було і є однією з важливих організаційних інновацій, що свідчить про поліпшення якості життєзабезпечення, підводить свідомість споживачів до врахування екологічного фактора при виборі виробників, товарів та послуг. Сучасні тенденції інноваційної діяльності в сільському господарстві свідчать про те, що найбільш перспективним є розвиток екологічно орієнтованих систем господарювання [10]. Активізація даного процесу вимагає розробки та запровадження економічного механізму стимулювання сільськогосподарських підприємств щодо запровадження та удосконалення систем екологічного менеджменту,

поширення екологічної сертифікації виробництва.

Розглядаючи потенціал розвитку вітчизняного аграрного сектора в цілому, необхідно зазначити значні перспективи щодо встановлення нової його галузі – екологічно сертифікованого сільськогосподарського виробництва. Виникає об'єктивна необхідність розвитку і становлення системи екологічної сертифікації сільськогосподарського виробництва в Україні на основі альтернативних систем господарювання.

Система екологічної сертифікації сільськогосподарського виробництва включає в себе комплекс взаємопов'язаних процесів та елементів, які об'єднані спільною метою – отримання якісної та екологічно безпечної сільськогосподарської продукції та сировини, забезпечення сталого та ефективного виробництва, поліпшення стану довкілля та забезпечення продовольчої безпеки країни [4]. Для ефективного запровадження системи екологічної сертифікації сільськогосподарських підприємств необхідно враховувати особливості всіх елементів, які утворюють систему виробництва.

У ході дослідження розроблено поетапну схему процесу запровадження екологічно сертифікованого виробництва на вітчизняному сільськогосподарському підприємстві (рис. 1., 2., 3.).

Отже, на першому етапі проводиться аналіз власних ресурсів та виробничих можливостей, який включає оцінку власного природного капіталу, а особливо земельних та водних ресурсів, придатних до використання у екологічно сертифікованому виробництві.

Однією з головних причин обачливого ставлення аграріїв до екологічно сертифікованого виробництва є збитки у перехідний період, викликані зниженням урожайності культур через відмову від мінеральних добрив і пестицидів. Визначну роль відіграють саме земельні ресурси, які є основою сільськогосподарського виробництва. Тому розпочинати таке виробництво треба на родючих і незабруднених ґрунтах.

Найменш затратним за коштами і часом є організація екологічно сертифікованого сільськогосподарського виробництва на землях, які або оброблялися з використанням окремих елементів технології екологічного та органічного виробництва, або тривалий час взагалі не оброблялися.

Приблизно 90% водоспоживання аграрного сектору пов'язано із зрошенням сільськогосподарських культур, решта води витрачається на обводнення пасовищ та на споживання тваринницькими фермами [9]. Єдині критерії та показники якості води для зрошення встановлені ГОСТ 17.1.2.03 90, який включає в собі агрономічні, технічні та екологічні критерії [6].

Після цього проводиться оцінка наявних та можливих до залучення фінансових ресурсів, які

необхідні при будь-яких інноваційно-активних перетвореннях на підприємстві. Проаналізувавши свої фінансові можливості, менеджери підприємства приступають до оцінки власного наявного та можливого до залучення трудового потенціалу. Проводиться ґрунтовна оцінка як кількісних (кількість працюючих працівників та кількість працівників, що проживають на наближених до підприємства територіях, які можуть бути залучені у виробничі процеси), так і якісних (професійно-кваліфікаційний склад та рівень компетентності) характеристик. Підприємство, виходячи із власних фінансових можливостей, приймає рішення щодо якісного і кількісного складу залучених працівників.

Наступною є оцінка географічного позиціонування виробничих потужностей підприємства відносно перспективних ринків збуту та наближеності до транспортних шляхів. Проводиться аналіз наявної інфраструктури, її стану та найближчих перспектив розвитку та модернізації.

Завершальною оцінкою цього етапу є оцінка відповідності виробництва екологічним вимогам та стандартам, результатом якої має стати прийняття управлінських рішень щодо модернізації виробництва, впровадження інноваційних виробничих процесів, які враховують екологічну складову та відповідають висунутим міжнародним вимогам.

Другим етапом цього процесу є визначення перспектив та потенційних вигод для підприємства, тобто визначення мотиваційних чинників залучення виробника у процеси екологізації сільськогосподарського виробництва. Підприємство визначає перспективи виходу на новий як зовнішній, так і внутрішній ринки збуту, а також цільову групу екологічно свідомих споживачів. Проводить аналіз можливості використання державних преференцій, цільових програм та грантів з метою виявлення можливих шляхів спрощення виходу на ринок, зменшення податкового та бюрократичного тиску та як наслідок інтенсифікація максимізації прибутку. Прогнозуються економічні та фінансові вигоди від економії ресурсів, сировини та енергії, залучених у виробництві. Враховуються вигоди, отримані від позитивного екологічно свідомого іміджу підприємства.

Третім етапом є запровадження нових вимог до виробничої діяльності підприємства. Декларується та оприлюднюється екологічна політика підприємства. Підприємство розпочинає проходження конверсійного періоду, вносить екологічну складову у всі виробничі процеси. Рівень якості та екологічної безпеки продукції доводиться до відповідності вимогам стандартів серії ISO 9000. Наступним кроком є виконання підприємством вимог щодо стандартів Міжнародної системи управління

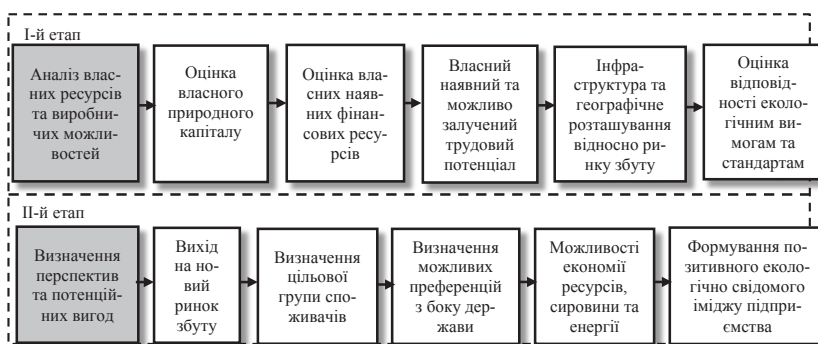


Рис. 1. Перший та другий етапи процесу запровадження екологічно сертифікованого виробництва сільськогосподарським підприємством
Джерело: власні дослідження.

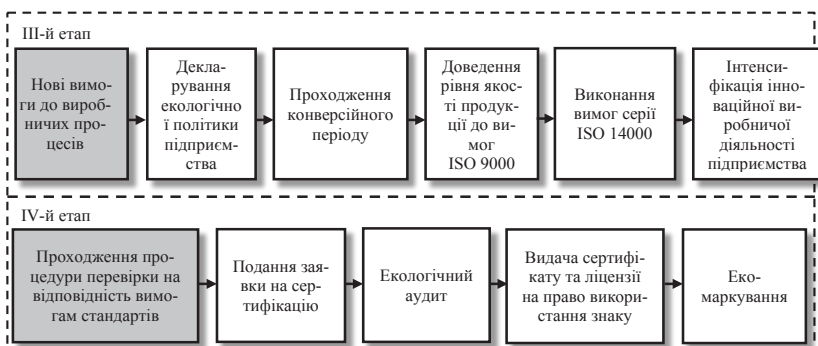


Рис. 2. Третій та четвертий етапи процесу запровадження екологічно сертифікованого виробництва сільськогосподарським підприємством
Джерело: власні дослідження.



Рис. 3. П'ятий та шостий етапи процесу запровадження екологічно сертифікованого виробництва сільськогосподарським підприємством
Джерело: власні дослідження.

навколишнім середовищем серії стандартів ISO 14000. Розпочинається тотальна інтенсифікація інноваційної виробничої діяльності підприємства.

Четвертим етапом є безпосередньо проходження самої процедури перевірки на відповідність стандартам. Підприємство подає заявку на проходження екологічної сертифікації. Спеціально уповноважений орган із сертифікації проводить екологічний аудит підприємства і приймає рішення щодо відповідності, або невідповідності продукції та виробничих процесів вимогам міжнародних стандартів. У випадку позитивного рішення підприємство отримує сертифікат відповідної серії стандартів та ліцензію на право використання знаку екологічного маркування. Виробник використовує своє право на нанесення знаків екологічного маркування на упаковку.

П'ятим етапом процесу запровадження екологічно сертифікованого виробництва на рівні сіль-

ськогогосподарського підприємства є використання екологічної сертифікації у своїй комерційній діяльності. Підприємство має можливість активно позиціонувати себе на ринку як екологічно свідоме та відповідальне. Використовуючи рекламу в ЗМІ та маркування продукції, виробники здобувають унікальну можливість залучити нових споживачів, задовольняючи їх еволюційні екологічні потреби. Позитивний імідж підприємства стимулює державні органи до надання певних преференцій у рамках державних програм інноваційного розвитку, дозволяє залучити додаткові як внутрішні, так і зовнішні інвестиції. Підприємство стає більш інвестиційно привабливим. При виході на зовнішній ринок підприємство має ряд переваг по відношенню до конкурентів, успішно долає ряд нормативних перешкод, має конкурентоздатну продукцію, яка має підтвердження відповідності її якості згідно міжнародних вимог. На підприємстві інтенсифікується соціальна мотивація персоналу у вигляді вмотивованості працівників у визначенні соціумом (поважанні) як людини, що турбується про довкілля, відчуття причетності до позитивних зрушень та сталого розвитку.

Шостим, завершальним етапом, є орієнтація на постійне вдосконалення та поліпшення якості продукції, так і стану навколишнього середовища. З цією метою має проводитись систематичний безперервний моніторинг систем якості та екологічної безпеки. Підприємство має враховувати тенденції інноваційної виробничої діяльності, що постійно удосконалюються. Необхідним є прогноз змін у стані НПС, кон'юнктурі ринку та еволюції потреб споживачів. Будучи залученим у інноваційні процеси внесення екологічної складової у сільськогосподарське виробництво, підприємство

має активно приймати участь у підтримці науково-дослідної діяльності, а також стимулювати винахідницьку діяльність, що у середньо і довгостроковій перспективах може забезпечити додаткові конкурентні переваги та можливості.

Отже, ті підприємства, що найбільш глибоко усвідомлюють необхідність та перспективність залучення до системи екологічно сертифікованого виробництва, будуть мати змогу швидше пройти конверсійний період, отримати сільськогосподарську продукцію, яка за своїми якостями буде значно відрізнятися від представленої на ринку сьогодні і знайти відповідну нішу в конкурентному середовищі, задовольнити еволюційні екологічні потреби сучасних споживачів.

Висновки і пропозиції. Екологічно сертифіковане виробництво являє собою цілісну систему управління виробництвом, яка сприяє оздоровленню екологічних систем, у тому числі інтенсифікуючи інноваційні виробничі процеси. Процес запровадження підприємством екологічно сертифікованого виробництва являє собою складний поетапний процес, який має враховувати сукупність природних, екологічних, економічних та соціальних чинників. Провідні сільськогосподарські виробники розглядають екологічно сертифіковане виробництво як перспективний спосіб раціонального природокористування, що забезпечує інноваційний шлях розвитку, вирішує питання якості та конкурентоспроможності продукції.

Подальші дослідження мають бути спрямовані на наукове обґрунтування необхідності внесення екологічної складової у сільськогосподарське виробництво та удосконалення процесу запровадження екологічно сертифікованого виробництва вітчизняними аграрними підприємствами.

Список літератури:

1. Артиш В. І. Управлінські аспекти розвитку виробництва екологічно чистої продукції в сільському господарстві України // Науковий вісник Національного аграрного університету: збірник наукових праць / Національний аграрний університет. – К., 2006. – № 102. – С. 242-247.
2. Галушкіна Т. П. Екологічна сертифікація в системі державного екологічного управління / Т. П. Галушкіна, Є. Г. Гордійчук : монографія. – Харків: Бурун Книга, 2010. – С. 117-155.
3. Дуб А. Р. Доцільність та перспективи державного сприяння виготовлення екологічно чистої сільськогосподарської продукції в Україні / А. Р. Дуб // Науковий вісник НЛТУ України. – 2008. – №18.9. – С. 83-88.
4. Єрошина Т. В. Екологічно чиста продукція АПК: суть поняття, суспільно-географічні підходи до дослідження / Т. В. Єрошина // Український географічний журнал. – 2012. – № 2. – С. 33-37.
5. Кропивко М. Ф. Екологічна диверсифікація використання сільськогосподарських земель в Україні / М. Ф. Кропивко, О. В. Ковальова // Економіка України. – 2010. – № 7. – С. 78-85.
6. Охрана природы. Гидросфера. Критерии и показатели качества воды для орошения: ГОСТ 17.1.2.03-90. Межгосударственный стандарт – [Дата введения 1991-01-07] – М. : Госстандарт СССР, 1991. – 5 с.
7. Скрипчук П. М. Екологічна сертифікація як інструмент виробництва та споживання екологічно чистої продукції : Економічні проблеми природокористування // Економіка України: Політико-економічний журнал / Мін. економіки України; Мін. фінансів України та НАНУ. – Київ, 2006. – № 3. – С. 55-63.
8. Черевко Г. В. Економіка природокористування: навч. посібник / Г. В. Черевко, М. І. Яцків– Л. : Світ, 1995. – 208 с.
9. Шевчук Г. М. Еколого-економічне обґрунтування органічного сільськогосподарського виробництва (на прикладі Рівненської області) / Г. М. Шевчук // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2011. – № 4, Т. 1. – С. 241-251.
10. Шубравська О. В. Інноваційні трансформації сучасного агропродовольчого сектора економіки: світові тенденції та вітчизняні реалії / О. В. Шубравська // Економіка і прогнозування. – 2010. – № 3. – С. 90-102.
11. Юшкевич О. О. Сталий розвиток сільськогосподарських підприємств: екологічний аспект / О. О. Юшкевич // Економіка Крима. – 2011. – № 2(35). – С. 11-14.

Чайкин А. В.

Житомирський національний агроекологічний університет

**ОРГАНИЗАЦИОННЫЕ СОСТАВЛЯЮЩИЕ ВНЕДРЕНИЯ ЭКОЛОГИЧЕСКИ
СЕРТИФИЦИРОВАННОГО ПРОИЗВОДСТВА СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫМ ПРЕДПРИЯТИЕМ**

Резюме

Исследованы особенности процесса внедрения предприятием экологически сертифицированного производства. Разработана поэтапная схема внедрения экологически сертифицированного производства на отечественном сельскохозяйственном предприятии. Определена необходимость развития и становления системы экологической сертификации сельскохозяйственного производства.

Ключевые слова: экологическая сертификация, сертификация производства, система экологической сертификации.

Chaikin O. V.

Zhytomyr National Agroecological University

**ORGANIZATIONAL COMPONENTS OF AGRICULTURAL ENTERPRISE ECOLOGICAL
CERTIFICATED PRODUCTION PROVIDING**

Summary

Ecological certificated production providing process features have been studied. Ecological certificated production providing in the national agricultural enterprise phased scheme has been created. The necessity of agricultural industry ecological certification development and establishment have been determined.

Key words: ecological certification, production certification, ecological certification system.